ریتشارد دوکینز

ناساندنێك بۆ خۆی وبیروبۆچوونەكانی

د. إحسان برهان الدين

ریتشارد دوکینز

ناساندنێك بۆ خۆی ویروبۆچوونەکانی

ریتشارد دوکینز

ناساندنێك بۆ خۆی وبیروبۆچوونەكانی

ئامادە كردنی

د. إحسان برهان الدين

ريتشارد دوكينز Richard Dawkins

- زانايەكە لە بوارى بيولوجيا وإيثولوجيا، لە نەيروبى / كينيا لە ساڵى 1941 لە دايكبووە، ديارترين كارە زانستييەكانى جەختكردنەوەيەتى لەسەر ڕۆڵى سەرەكى جينات وەكو هێزێكى پاڵنەر بۆ گەشەكردن.

دوكينز بە يەكێك لە ناودارترين مولحيدە هاوچەرخەكان دەژمێردرێت، خۆى پێناسەى خۆى كردووە بە: (ملحد، إنساني-علماني، شكوكي، وعقلاني علمي) ، بەڵام سەرەڕاى ئەوەش لە نووسينێكيدا لە بيبيسى وتوويەتى كە ئەو خاوەنى ڕۆشنبيرييەكى مەسيحييە.

- ناوبانگی هەیە وەکو ئەوەی خاوەن کۆمەڵێك بیروبۆچوونی خۆیەتی لە بواری ئیلحاد و بیردۆزەی (تطور) و هەروەها نکۆڵی کردن لەوەی کە مرۆڤ بە پێی دیزاینێکی ژیرانە دروست بوبێت، کە لەم مەسەلەدا (عدنان إبراهیم) یش لەسەر هەمان ڕێڕەوە و پێی وایە لاشەی مرۆڤەکان چەندین عەیب و نوقسانی تێدایە و ئەوەی پێی دەوترێت: (التصميم الذكي- دیزاینی ژیر) داوکینز ڕەتیدەکاتەوە، نموونەش بە هەڵەکانی چاوو کەناڵی ئەسهەر وپرۆستات دەهێنێتەوە ودەڵێت ئەو ئەندامانە هەندێ هەڵەی درووست کردنی تێدایە هیچ تەفسیرێکی نییە جگە لەوەی هەڵەیە

- ڕیچارد کتێب و چاوپێکەوتنی زۆری هەیە، لە ناودارترینیان کتێبی (وهم الإله)ە، کە تێیدا نکۆڵی لە بیرۆکەی ئیمان دەکات، لە هەمان ساڵی نووسینی ئەم کتیبەی لە 2006 هەڵسا بە دامەزراندنی "مؤسسة ریتشارد دوكينز للمنطق والعلوم" کە بریتییە لە دامەزراوەیەکی نێودەوڵەتی بۆ پشتگیریکردنی ئیلحاد و مولحیدەکانی دونیا.

- گومانەکانی ڕیچارد لەسەر بنەگریمانەی ئەوەیە: ئەگەر گەردوون داهێنەرێکی هەبێت، کێ ئەو داهینەرەی درووست کردووە؟ لەبەرانبەریشدا وەڵامێکی زانستی پێ نییە بۆ ئەو

پرسیارەی زۆر جار ڕاگەیندنکارەکان ڕووبەڕووی دەکەنەوە: کێ ئاسمانەکان و زەوی وگەردوونی درووست کردووە؟ هەمیشە ئەڵێت من نازانم وبە شێوەیەکی گشتی نکۆڵییان لێ دەکات.

- سەیریش ئەوەیە ریچارد وەکو زانایەکی مولحید نەیتوانیوە متمانەی زانا مولحیدەکانی هاوبیری خۆی بە دەست بهێنێت و هەندێکیان بە توندی وەڵامی بە ناوبانگترین کتێبی ئەویان داوەتەوە کە بریتییە لە کتێبی (وهم الالە) ، بۆ نموونە بروفیسوری بایۆلۆجیای مولحید (آلين أور H. Allen Orr) لە کتێبی (A Mission to Convert) دەڵێت:

" بالرغم من إعجابي السابق بنشاط داوكينز، لكنني أخشى أنني من أولئك العلماء المضطرين لمفارقته هنا. بالتأكيد يبدو لي كتاب وهم الإله معيبًا بشدة،، فأنا مجبر بعد قراءة كتابه الجديد لاستنتاج أنه في الحقيقة مجرد هاو " !! واتە کتێبەکەی ریچارد زۆر بە عەیبدار ئەزانێت و تێیدا وەکو کەسێکی ناشی و سەرەتا تەماشای دەکات.

- بەڵکو خودی مولحیدەکان بەرانبەر ئەو کتێبەی ڕیچارد هەست بەشەرمەزاری دەکەن و وەکو کارێکی مناڵانەی لاواز وەسفی دەکەن، بۆ نموونە: مولحیدی ناودار مایکل روس Michael Ruse کە خاوەن وەرگێڕانی کتیبەکانی داروین ە، دەربارەی بەناوبانگترین کتێبی ڕیچارد (وهم الاله) دەڵێت:

" كتاب وهم الإله جعلني أشعر بالخجل من كوني ملحدا، داوكينز وجماعة الملحدين الجُدد يزدرون حتى من يحاول أن يفهم الدين، إنه كطالب في السنة الجامعية الأولى يدور بفرح ويصرخ بصوت عال: " مَن خلق الخالق؟ " وكأنه اكتشف مسألة فلسفية خطيرة " !!

واتە: ئەو کتیبە وای لێکردووە وەکو مولحیدێك شەرم لە خۆی بکات، داوکینزی وەکو خوێندکارێکی ساڵی یەکەمی زانکۆ وێنا کردووە کە تەنها ئەوەندە بزانێت بڵێت ئەگەر الله خولقێنەرە ئەی کێ خۆی درووست کردووە! وەکو ئەوەی بابەتێکی فەلسەفی زۆر ترسناکی دۆزیبێتەوە!

- ئینجا مولحیدەكان وكو داوكینز و هۆكینگ كاتێك باسی تەقینەوەی گەورە دەكەن و پرسیاریان لێ دەكرێت: پێش ئەو تەقینەوە گەورە (الانفجار الكبير) چی بووە؟ ئەو پرسیارەیان بە پرسیارێكی بێ مەعنا وەسف كردووە!

جا تەماشا بكە جیاوازی ئەو قسەی ئەوان لە گەڵ ئیمانداران كە پرسیاری كێ الله ی درووست كردووە چییە؟

هەندێ لەو مولحیدانەی بە بابەتی وەسف دەكرێن و ژمارەیەك لە زانا كریستیانەكان، بە پێی بیردۆزەیەك كە پێی دەوترێت: (منع التسلسل في المؤثرات) واتایەك نابینن بۆ ئەو پرسیارەی كە دەڵێت:كێ الله ی درووست كردووە؟ بۆنموونە تۆ

ئەڵێی ئەم چێشتە کێ لێی ناوە؟ دەوترێت فڵانە کەس ، ئینجا بڵێیت: ئەی کێ چێشت لێنەرەکەی لێناوە!

یان وەکو توێژەرێك دەڵێت: سەربازێك بیەوێت فیشەکێك بتەقێنێت(فیشەکەکە جیهانە) پێی بوترێت مەیتەقێنە تاکو هاوڕێکەت ئەیتەقێنێت، بە هەموو سەربازەکان وا بوترێت، بەم شێوەش ئەو فیشەکە هەرگیز ناتەقێنرێت، بەلام ئەگەر فیشەکەکە لە ڕاستیدا تەقێنرا (وەکو ئەوەی جیهان بوونی هەیە) کەواتە سەربازێك بێ ئەوەی چاوەڕوانی فەرمان لەکەسەوە بکات فیشەکەکەی تەقاندووە.

- تەنانەت هۆكینگ كاتێك ویستی هۆكاری درووست بوونی گەردوون بە بوونی (الجاذبية) بسەلمێنێت، بەرپەرچ درایەوە بەوەی كە هێزی ڕاكێشان بەشێكە لە شوێن و كات ، ئەی شوێن و كات كێ درووستی كردووە؟

یان ئەوانەی كە پەنایان بردە بەر یاسای (میكانیكا الكم) گوایە شتێكە و لە هیچەوە هاتووە وەكو تەفسیرێك بۆ درووست بوونی گەردوون لە خۆیەوە! بەرپەرچ درانەوە كە ئەو هیچەی باسی دەكەن لە فیزیادا شتە، بەڵام دیاری ناكرێت لەبەر ئەوەی زۆر زۆر زۆر بچووكە، بەوەش دەركەوت كە یاسای (میكانیكا الكم) ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە یاسای سەبەبیەتەوە، نكۆڵی كردنیش لەو یاسایە

جۆرێکه له خۆکوژی ئەقڵی و له ڕاستیدا هەموو شتێك پەیوەسته به یاسای (السببية).

- بەڵکو له کتێبی (The Dawkins Delusion, p.51) هاتووه: زۆرێك له مولحیده ئەکادیمییەکان پۆزشیان هێناوەتەوەو داوایان کردووه ڕیچارد لەسەر ئەوان نەژمێردرێت وزۆربەی زانا مولحیدەکان - چجای لا ئیماندارەکان - به توندی بەرپەرچیان داوەتەوەو وەکو منالێك وێنایان کردووه قسه دەربارەی فەلسەفه و ئایین بکات.

- له ڕاستیدا ڕیچارد بەرانبەر ئەو هەموو بەڵگانەی له گەردووندا هەیه دەربارەی هەبوونی

پەردوەردگار دەستەوسانەو، زۆر جار بە رانبەر پرسیاری ڕاگەیاندنکارەکان دەوەستێت و پەنا بۆ (نازانم) دەبات وخۆی لە بەڵگەی فیترەتیش لە گێلی دەدات، کە مرۆڤەکان لە ناخیاندا هەستی پێ دەکەن دەربارەی وجودی الله عزوجل .

لەوەش گرنگترئەوەیە هیچ مرۆڤێك وەکو فیترەت هەست بەوە ناکات ئەو پەروەردگارە پێویستی بە کەسێکی تر هەبێت ئەوی درووست کردبێت، چونکە ئەو پەروەردگارە گەشەی نەکردووە وەکو مرۆڤەکان تاکو بگاتە ئاستی پەروەردگارێتی ونە ئەوەیە کە لە دوای تەقینەوەی گەورە (الإنفجار الكبير) درووست بووبێت تاکو پرسیاری ئەوە بکرێت کێ درووستی کردووە، هەر بۆیە تەنانەت

مولحیدەکانیش لەو قسەی ڕیچارد داوکینز هەست بەشەرمەزاری دەکەن.

- جێگای تێرامان و سەرسوڕمانە، هەندێ یاسای فیزیایی لە گەردووندا کە ڕیچارد دۆکینز بۆ سەلماندنی ئیلحاد پەنای بۆ بردووە، هەندێ توێژەری موسوڵمان بەهەمان ئەو یاسایانە لە ڕووی زانستییەوە بوونی پەروەردگاریان سەلماندووە!

- ڕیچارد لەسەر بنەمایەکی فیکری ڕوون ئیلحادەکەی بونیات نەناوە، بەڵکو تەنها ویستێکی سوفوستایی و دڵگەرمییەکی دۆگماییە بۆ کوفر

کردن بە داهێنەری گەردوون، چونکە ئەو - وەکو هەندێك لە توێژەران دەڵێن - نە ئەوەیە پشتی بە بیردۆزەی ڕێکەوت (نظرية المصادفة) بەستبێت کە هزر و ئەقڵ ڕەتیدەکەنەوە، نە ئەوەشە پشتی بە حەتمیەتی مادی(نظرية الحتمية المادية) بەستبێت کە زۆرێك لە زانا و فەیلەسوفە تەنانەت مولحیدەکانیش وەکو برتراند ڕاسڵ نکۆڵییان لێ کردووە، هەر بۆیە جاری وا هەیە هەندێ ڕاگەیاندنکارە ئەمریکییەکان گاڵتەیان بە قسەکانی دێت و پێی پێ دەکەنن.

- ڕیچارد داوکینز و هەموو مولحیدەکان بەلای کەمەوە هەشت پرسیار و گرفتی گەورە و گرێ

کوێرەیان لەبەردەمدایە کەسیان نەیان توانیوە وڵامی زانستیان بدەنەوە، لەوانە:

_ چۆنێتی درووستبوونی گەردوون.

- هۆکاری دروستبوونی گەردوون.

- ڕێکخستنی وردو سەرسوڕهێنەری گەردوون.

- سەرچاوەی ژیان.

سەرەتاو بنچینەی زمانەکان.

- هۆش و هزری مرۆڤ.

- بیروباوەڕی پەروەردگارێتی.

- دیزاینی ژیرانە.

شایانی باسیشە بێژەرەکەی کەناڵی ا الجزیرة)ی ئینگلیزی هەندێك لەو پرسیارانەی ڕووبەڕووی ڕیچارد داوکینز کردەوە ئەویش خۆی لێ لادا و بە ڕاشکاوی دەستەوسانی خۆی لە وەڵامدانەوەیان نیشاندا.

- هیچ زیادەڕەوی تێدا نییە دەستەوسان بونی داوکینز و هاوبیرەکانی بەرانبەر ئەو پرسیارانەو سەدان پرسیاری تر بە شێوەیەکی زانستی ئەگەر بوترێت:ئەو بووەتە هۆی بە هێزبوونی ئیمانی خەڵکانێکی زۆر لە جیهاندا کە لە قسەکانی ئەو وەکو مولحیدێکی جیهانی وردبوونەتەوە.

- زۆر جار لە چاوپێکەوتنەکانیدا باسی ناڕوونی ئەو یاسایانە دەکات کە گەردوون لەسەر بنەمایان درووست بووە، بۆ ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە ئەو یاسایانە بەو گەورەو گرنگییە کێ دایهێناون و عەدەم چۆن توانای ئەوەی هەیە یاساگەلێکی وا درووست بکات گەردوون لە سەر بناغەی درووست بووبێت.

- لە کۆتاییدا دەڵێم: من لێرەدا تەنها ویستوومە ئەم ناوادارە مولحیدە بناسێنم نەك بەرپەرچی بۆچوونەکانی بدەمەوە، ئەگەر چی هەندێ ئاماژەی خێرام لەو بارەوە کردووە، خوێنەر بۆ ئەو مەبەستە دەتوانێت کتێبی (نسف أساسات الإلحاد ..الرد على "وهم الإله" لريتشارد دوكينز)

بخوێنێتەوە کە دوو بەرگە لە نووسینی أبو الفداء بن مسعود ، یان بابەتی: (نظرة في الصراع بين الإلحاد والنصرانية في الغرب).

گرنگیشە بەلامەوە بڵێم:

ڕیچارد داوکینز وەکو ئەوەی بە گەورەی مولحیدەکان لەم سەردەمەدا وەسف دەکرێت، ئەوەندەی لە سەر ڕێڕەوی (نازانم) و لا ئەدرییەتە، بە هەمان ڕێژە لەسەر ڕێڕەوێکی ئیلحادی پەتی نییە، تەنانەت لە هەڵمەتی ساڵی 2009یدا بۆ بڵاوکردنەوەی ئیلحاد لە یەکێك لە پۆستەرەکانیدا نووسیبووی:(على الأرجح ليس هناك إله، فتوقف عن القلق واستمتع بحياتك) واتە: بۆچوونی پەسەند ئەوەیە یان پێناچێت

خوایەك هەبێت، بۆیە پێویست بە دڵەڕاوکێ ناکات و چێژ لە ژیانت وەربگرە).

پێم وایە ئەگەر کەسێك بیەوێت توێژینەوەیەك لەسەر ئەو پرسیارانەی کە ڕووبەڕووی بووەتەوەووتوویەتی نازانم ئەنجام بدات ، بە دەرەنجامی سەرسوڕهێنەر دەگات کە لائەدریەتی ریچارد دۆکینز ئەسەلمێنێت نەك ئیلحاد وبێ باوەڕی ڕەها.

بەڵکو هەندێك لە توێژەران دەڵێن نزیکە یان هیچ نەبێت مەحاڵ نییە لە هەر کاتێکدا داوکینز ئیمانی خۆی ڕابگەیەنێت، ئەو لە چاوپێکەوتنەکەی کەناڵی الجزیرة دا دەڵێت: من وەکو زانایەك ملکەچی بەڵگەم هەر کاتێك دەستم کەوێت.

هەروەها دەڵێت: من ئەو پەروەردگارەی لە قورئاندا باس کراوە باش نایناسم و بێگومان کەمترین زانیاری دەربارەی ئیسلام هەیە بە شێوەیەکی گشتی وزۆریش باس لە کردەوە خۆکوژییەکان ئەکات ورِەخنەیان لێ ئەگرێت.

بۆ نووسینی ئەم بابەتە کۆمەڵێك بابەتی پەیوەندیدارم خوێندووەتەوە، لەوانە:

- بابەتێك لە سایتی الباحثون المسلمون، (هل دوكينز ملحد حقا) منتدى التوحيد.

- نظرات في الحالة الالحادية من الناحية النفسية/أحمد حسن.

- نظرة في الصراع بين الإلحاد والنصرانية في الغرب، أبي جعفر الخليفي.

- چاوپێکەوتنی داوکینز لە کەناڵی جەزیرەی ئینگلیزی.

- سایتی وێکیپیدیا.

- سەرچاوەی تر.

إحسان برهان الدين

25 رمضان 1438

2017-6-20 سلێمانی